

Kultura nowego kapitalizmu

Jarosław Kinal

Instytut Socjologii, Uniwersytet Rzeszowski,

al. Rejtana 16c, 35-959 Rzeszów

jaroslawkinal@gmail.com

Richard Sennett: *Kultura nowego kapitalizmu*. Warszawa 2010: Warszawskie Wydawnictwo Literackie Muza S.A.; stron 169. Przekład Grzegorz Brzozowski, Karol Osłowski.

Książka autorstwa Richarda Sennetta, amerykańskiego socjologa, wykładowcy Uniwersytetu Nowojorskiego, stanowi subiektywną – opisaną językiem eseisty – odpowiedź na pytanie, w jaki sposób jednostki funkcjonują w nowoczesnym społeczeństwie. Jest również autorskim opisem tego, w jaki sposób ludzie stają się kompetentnymi interpretatorami własnych doświadczeń w kontekście otaczającego ich społeczeństwa i najważniejszych norm kulturowych.

Tytułowa *kultura nowego kapitalizmu* jest nie tylko ważną składową współczesnej gospodarki, ale również zbiorem zachowań społecznych mających wpływ zarówno na relacje między jednostkami, jak i na dwubiegunowe relacje między instytucją a jednostką bądź jednostkami. Tytułowe zjawisko *kultury nowego kapitalizmu* Richard Sennett poddał analizie z punktu widzenia innowacyjnych instytucji gospodarczych i ich wpływu na społeczne postrzeganie systemu społeczno-ekonomicznego przez jednostki. Richard Sennett w swojej książce łączy sferę publiczną, rytuały kulturowe oraz wzory zachowań, a więc elementy przestrzeni społecznej z ekonomią.

Książka składa się ze wstępu oraz czterech rozdziałów, zawierających przemyślenia autora w formie eseju z zakresu biurokracji, współczesnej gospodarki wiedzy, polityki oraz nowych idei społecznych, nazwanych przez Richarda Sennetta „kapitalizmem społecznym naszych czasów”.

Pierwszy rozdział, zatytułowany „Biurokracja – nowy rozdział teraźniejszości”, rozpoczyna rys historyczny dotyczący zjawiska biurokracji, będący wstępem do rozmyślań autora na temat przemian, jakie zaszły w instytucjach państwa opiekuńczego i w polityce jako całości. W rozdziale tym Richard Sennett podejmuje próbę opisu najważniejszych przemian – i ich konsekwencji – jakie zachodzą w biurokracjach kapitalistycznych, do analizy których przyjął weberowski model piramidy władzy. Interesujące jest wskazanie, iż w piramidzie tej istotna jest zasada inkluzji społecznej, dzięki której życie zawodowe jednostek staje się uporządkowane. Jest to możliwe dzięki umiejscowieniu ich w trwałych ramach instytucjonalnych. Jako przeciwieństwo weberowskiej piramidy autor wskazał instytucje powstałe po upadku systemu z Bretton Woods.¹ Upadek tego porozumienia finansowego – jak wskazuje R. Sennett, umożliwił uwolnienie kapitału inwestorskiego oraz powstanie dominującej pozycji inwestorów w strukturze hierarchii decyzji w przedsiębiorstwach. Zmiany te doprowadziły w społeczeństwie do redefinicji pojęć *bezpieczeństwa socjalnego, pracy, miejsca pracy, czasu pracy oraz zatrudnienia*, między innymi przez automatyzację produkcji i *outsourcing*, zmiany w systemach rekrutacyjnych oraz uelastycznienie produkcji. Autor negatywnie ocenia nowy sposób funkcjonowania przedsiębiorstw, wskazując, iż został obniżony poziom lojalności wobec instytucji oraz uległy osłabieniu więzi międzyludzkie. R. Sennett w swojej książce zawarł również spostrzeżenie dotyczące zmniejszenia odpowiedzialności centrum, przy jednoczesnym wzroście kompetencji centrum wobec regionalnych oddziałów (s. 58). Wskazuje również na fakt, iż zasady *grywalizacji*² odgrywają coraz większą rolę zarówno w życiu zawodowym, jak i prywatnym jednostek.

W kolejnym rozdziale, zatytułowanym „Talent i widmo nieprzewidywalności”,

¹ System z Bretton Woods jest to system walutowy będący pierwszym międzynarodowym układem finansowym systematyzującym wymiennalność walut. Nakładał on obowiązek zastosowania polityki monetarnej, której jednym z celów było utrzymanie kursów wymiany w jednoprocentowym przedziale wahań. Z powodu wzrastających obciążeń system załamał się w 1971 r. Jednym z tego powodów było wstrzymanie przez Stany Zjednoczone wymiennalności dolara na złoto.

² Rozumianej jako zwiększenie motywacji i zaangażowania jednostek przez stosowanie technik znanych z gier fabularnych oraz komputerowych. Grywalizacja jest oparta na przyjemności odczuwanej przez jednostki w trakcie kończenia kolejnych etapów pracy, podejmowania wyzwań oraz rywalizacji.

opisano współczesne zasady rządzące rynkiem pracy. Ciekawa jest uwaga dotycząca przedefiniowana pojęć *umiejętności* oraz *użyteczności* jednostek na rynku pracy, skutkująca marginalizacją pozycji społecznej jednostki. Według Richarda Sennetta, ma to związek z wprowadzaniem automatyzacji produkcji, wielozadaniowości, potrzeby ciągłego doksztalcania i specjalizacji, przy jednoczesnym krótkim terminie ważności zdobytych umiejętności. Według autora, prowadzi to do zjawisk zatrudniania jednostek na stanowiskach nieodpowiadających zdobytym kwalifikacjom, współpracy firmy z jednostkami w niepełnym wymiarze czasu oraz zatrudniania jedynie do wykonania jednego, konkretnego, zadania. Rozdział ten kończy krytyka merytokracji jako systemu, który prowadzi do rywalizacji elit kosztem słabszych jednostek. R. Sennett zauważa, że w „tym polowaniu na talent, ci, których oceni się jako pozbawionych wewnętrznych zasobów, zostają w próżni. Bez względu na wcześniejsze osiągnięcia nie są uważani za użytecznych czy wartościowych” (s. 105).

W trzecim rozdziale, zatytułowanym „Konsumując politykę”, autor skupia się na związkach między nową elitą a władzą oraz gospodarką. Richard Sennett zauważa, że obecnie nie można już mówić o polityce opartej na resentymentach wyborcy, który dokonywał świadomych wyborów politycznych i rozliczał polityka z jego obietnic. Współczesna kultura konsumpcyjna przekształciła dawnych wyborców w konsumentów polityki, a wybory autor książki porównuje do celebrowanych przez jednostki wizyt w hipermarkecie. Według Richarda Sennetta, wyborcy głosują obecnie za potencjalnym zyskiem wynikającym z obietnicy realizacji założeń programu, nie biorąc pod uwagę dotychczasowych osiągnięć kandydata. Interesujące jest stwierdzenie, że ludzie po pierwszych entuzjastycznie podejmowanych wyborach politycznych przechodzą w stan biernego konsumowania polityki. Zdaniem autora książki, zauważalne jest głosowanie na najbardziej kolorowe perspektywy polityczne. Richard Sennett utwierdza czytelnika w przekonaniu, że idea postępowej polityki opartej na aktywnych i racjonalnych wyborach jest niemożliwa. Współcześnie jednostki bardziej cenią politykę bierną, definiowanie państwa jako redystrybutora dóbr, zbieżność programów wielkich partii politycznych, odgórne prowadzenie polityki w oderwaniu od codziennych

potrzeb obywateli, brak dyskusji w najważniejszych sprawach oraz skupienie się przez polityków na akcentowaniu marginalnych różnic programowych i manipulowaniu kontekstem.

Ostatni rozdział stanowi prezentację autorskiego rozwiązania opisywanych we wcześniejszych rozdziałach problemów współczesnego społeczeństwa. Ta część książki wydaje się niedopracowana, oparta jedynie na jednostkowych obserwacjach oraz założeniach teoretycznych. Richard Sennett proponuje większe zakotwiczenie jednostek w kulturze jako receptę na marazm i bierność. Większość proponowanych przez niego rozwiązań już funkcjonuje w przestrzeni społecznej i na razie nie przynosi prognozowanych przez autora zysków społecznych.

Książka autorstwa Richarda Sennetta jest ważnym głosem w dyskusji nad współczesnym kształtem społeczeństwa. Została ona napisana przystępnym, niespecjalistycznym językiem, zrozumiałym nawet dla mniej kompetentnego czytelnika, a trudne terminy zostały opatrzone komentarzem autora. Pomimo dokonywanych niekiedy przez autora zauważalnych uogólnień i uproszczeń jest to pozycja ważna dla badaczy przestrzeni społecznej oraz ekonomii.

wpłynęło/received 12.08.2012; poprawiono/revised 06.09.2012.